

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΡΙΤΗ 5 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2017
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.

Από αυτό ακριβώς γίνεται φανερό ότι καμιά από τις ηθικές αρετές δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως. Πραγματικά, τίποτα από όσα υπάρχουν εκ φύσεως δεν μπορεί να αποκτήσει με εθισμό μια άλλη ιδιότητα, όπως η πέτρα, η οποία εκ φύσεως κινείται προς τα κάτω, δεν είναι δυνατό να αποκτήσει τη συνήθεια να κινείται προς τα πάνω, ούτε κι αν προσπαθούσε κανείς να την κάνει να συνηθίσει σ' αυτό ρίχνοντάς την χιλιάδες φορές προς τα πάνω· ούτε η φωτιά είναι δυνατό να αποκτήσει τη συνήθεια να κινείται προς τα κάτω ούτε κανένα άλλο από τα πράγματα που γεννιούνται από τη φύση με μια ορισμένη ιδιότητα είναι δυνατό να συνηθίσει σε κάτι διαφορετικό. Επομένως, οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα σας ούτε εκ φύσεως ούτε αντίθετα προς τη φύση, αλλά εμείς έχουμε από τη φύση την ιδιότητα να τις δεχθούμε, ενώ τελειοποιούμαστε σ' αυτές με τον εθισμό.

Δεν πρέπει όμως να το πούμε μόνο έτσι, ότι η αρετή είναι «έξη», αλλά (πρέπει να πούμε) και τι λογής «έξη» είναι. Πρέπει, λοιπόν, να πούμε πως η κάθε αρετή, όποιου πράγματος είναι αρετή, και το ίδιο πράγμα το κάνει να φτάσει στην τέλεια κατάστασή του και το βοηθάει να εκτελέσει με το σωστό τρόπο το έργο του.

B1.

Για τον Αριστοτέλη η ηθικοποίηση του ανθρώπου είναι προϊόν συνήθειας, οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν εκ φύσεως αλλά αναπτύσσονται με την καθημερινή εξάσκηση (ἔξ ἔθους), σε αντίθεση με τις ἐμφυτες, φυσικές

ιδιότητες οι οποίες είναι σταθερές και αναλλοίωτες. Αυτές δεν μπορούν τα όντα να τις αποβάλλουν ή να αποκτήσουν άλλες. Για να ενισχύσει τη θέση του αυτή χρησιμοποιεί δυο πειστικά παραδείγματα τα οποία αντλεί από τα φυσικά φαινόμενα. Συχνά άλλωστε ο φιλόσοφος επιστρατεύει απλά, εμπειρικά δεδομένα της καθημερινής ζωής για να τεκμηριώσει τους συλλογισμούς του. Το πρώτο παράδειγμα σχετίζεται με την πέτρα η οποία εκ φύσεως, λόγω του νόμου της βαρύτητας, όταν την αφήσουμε πέφτει πάντοτε προς τα κάτω κάτι που δεν θα αλλάξει ακόμα και αν δοκιμάσουμε να την «εθίσουμε» ρίχνοντάς τη προς τα πάνω· το δεύτερο έχει να κάνει με την φωτιά· η φυσική της ιδιότητα είναι να κινείται προς τα πάνω γιατί ο θερμός αέρας είναι πιο ελαφρύς και αυτό δεν μπορεί να τροποποιηθεί.

Ο Αριστοτέλης επαγωγικά συλλογίζόμενος μετά από τα δυο αυτά παραδείγματα καταλήγει στο συμπέρασμα «οὐδ' ἄλλο... ἐθισθείη», δηλαδή οι εκ φύσεως ιδιότητες δεν μπορούν να αλλάξουν με τον εθισμό, όσο κι αν προσπαθήσει κανείς αντίθετα με τις ηθικές ιδιότητες οι οποίες μεταβάλλονται με τον εθισμό γιατί είναι επίκτητα γνωρίσματα, δεν είναι μέσα μας εκ φύσεως η ηθική αρετή. Βέβαια, να τονιστεί ότι δεν είναι ούτε αντίθετη με την ανθρώπινη φύση αφού έχουμε εκ φύσεως την προδιάθεση, την ιδιότητα να δεχθούμε την αρετή, να την καλλιεργήσουμε με την συνήθεια για να φτάσουμε στην τελείωση να εκπληρώσουμε το σκοπό της ύπαρξής μας (τελειούμενοι διά τοῦ Ἔθνους).

B2.

Ο Αριστοτέλης έχει ήδη καθορίσει ένα από τα δυο βασικά στοιχεία για τον ορισμό της αρετής, το προσεχές γένος της (genus proximum)· η αρετή είναι «ἕξις», αυτή είναι η ευρύτερη έννοια στην οποία εντάσσεται η αρετή, είναι ψυχικό γνώρισμα που κατακτάται από επανάληψη όμοιων ενεργειών. Πρέπει όμως να προσδιοριστεί και το δεύτερο βασικό στοιχείο του ορισμού, η ειδοποιός διαφορά (specifica differentia).

Για τον φιλόσοφο κάθε ον έχει αρετή, είναι αυτή η ιδιότητα που το κάνει να χαρακτηριστεί «εὖ ἔχον», να φτάσει στην τέλεια κατάστασή του και επειδή με την

αρετή εὔ ἔχει» μπορεί να πραγματοποιήσει το έργο του καλά, με επιτυχημένο τρόπο (τό ἔργον εὔ ἀποδίδωσιν) το έργο είναι μια από τις θεμελιώδεις ιδέες του Αριστοτέλη, συνδεδεμένη με αυτή του «τέλους». Κάθε φυσικό ον έχει να επιτελέσει ένα έργο, μια καθορισμένη πορεία μ' ένα συγκεκριμένο προορισμό. Όταν επιτελέσει αυτό το έργο κάθε ον φτάνει στην τελειώσή του.

Για να γίνουν πιο κατανοητά, τα γνωρίσματα που διαφοροποιούν την αρετή από τις άλλες ἑξεις ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί δυο παραδείγματα: α) αρετή του ματιού είναι εκείνη η ικανότητα που το καθιστά σπουδαίο / αξιόλογο, ικανό να πραγματώσει το έργο του, την οξύτητα της όρασης, β) η αρετή του αλόγου είναι η ικανότητα εκείνη που το κάνει σπουδαίο και ικανό να επιτελέσει τον προορισμό του, το έργο του, δηλαδή να τρέχει, να μεταφέρει τον αναβάτη, να βοηθά τον πολεμιστή να αντιμετωπίζει τους αντιπάλους.

Αρα η αρετή δηλώνει την αξία που έχει ένα ον, έμψυχο ή άψυχο, κατά τη στιγμή που έχει την ολοκληρωμένη, την τέλεια μορφή του και δείχνει ότι η αξία ενός όντος συνδέεται με την τέλεια εκτέλεση του έργου που έχει αναθέσει η φύση. Και για τον άνθρωπο αρετή είναι επομένως εκείνη η ἑξις που τον καθιστά αγαθό, τέλειο και ικανό να εκτελεί το έργο του καλά. Καταληκτικά να τονιστεί ότι η αρετή δεν αποδίδεται ως ιδιότητα μόνο στον άνθρωπο αλλά και στα ζώα και στα πράγματα, δεν τη χρησιμοποιεί εδώ ο Αριστοτέλης αποκλειστικά με την έννοια της ηθικής ιδιότητας του ανθρώπου.

B3. $\alpha \rightarrow \Lambda$, $\beta \rightarrow \Sigma$, $\gamma \rightarrow \Sigma$, $\delta \rightarrow \Lambda$, $\epsilon \rightarrow \Sigma$.

B4.

α. γένος, ουσία, φορά, αποδοχή, σχέση.

β. ρητός αριθμός, οφθαλμολογικό ιατρείο, ιππικοί αγώνες, δρομείς μεγάλων αποστάσεων, παραδοσιακοί χοροί.

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1.

ΟΙ Κορίνθιοι, λοιπόν, τέτοια είπαν. Γιατί έτυχε αντιπρόσωποι των Αθηναίων να βρίσκονται πιο πριν στη Λακεδαίμονα για άλλα ζητήματα και, μόλις πληροφορήθηκαν τις ομιλίες, φάνηκε σε αυτούς ότι έπρεπε να παρουσιαστούν στους Λακεδαιμονίους, όχι για να απολογηθούν καθόλου για τις κατηγορίες, τις οποίες διατύπωναν οι πόλεις, αλλά για να καταστήσουν γενικά φανερό ότι δεν έπρεπε αυτοί (οι Λακεδαιμόνιοι) να αποφασίσουν βιαστικά αλλά ότι έπρεπε να σκεφτούν περισσότερο. Συγχρόνως ήθελαν να δείξουν πόση δύναμη είχε η δική τους πόλη και να θυμίσουν στους μεγαλύτερους όσα ήξεραν και να εξηγήσουν στους νεότερους όσα δεν γνώριζαν, επειδή πίστευαν ότι αυτοί (οι Λακεδαιμόνιοι) θα ωθούνταν με τα επιχειρήματα περισσότερο προς την ειρήνη παρά προς τον πόλεμο.

Γ2.

α.

- **ἐνεκάλουν:** ἐγκαλοῖεν
- **ταχέως:** θάπτον
- **σφετέραν:** ὑμετέραν
- **σημῆναι :** σημανεῖ
- **τραπέσθαι:** τετράφθαι

β.

Ἐβούλετο τα ὑπομνήσεις ποιήσασθαι ταῷ πρεσβυτέρῳ οὗ ἦδει.

Γ3.

α.

- «ὥς ἦσθοντο τῶν λόγων»: δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση (προτερόχρονο)
- «καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς παριτητέα ἔς τοὺς Λακεδαιμονίους εἶναι, τῶν μὲν ἐγκλημάτων πέρι μηδὲν ἀπολογησομένους, δηλῶσαι δὲ περὶ τοῦ παντὸς»: κύρια πρόταση
- «ὧν αἱ πόλεις ἐνεκάλουν»: δευτερεύουσα ονοματική αναφορική πρόταση, προδιοριστική στο *ἐγκλημάτων*.
- «ὥς οὐ ταχέως αὐτοῖς βουλευτέον εἶη»: δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση ως αντικείμενο στο *δηλῶσαι*.
- «ἀλλ' ἐν πλέονι σκεπτέον»: δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση ως αντικείμενο στο *δηλῶσαι*.

β.

- «ὅση εἶη δύναμιν»: Η δευτερεύουσα εκφέρεται με ευκτοική του πλαγίου λόγου, που δηλώνει το υποκειμενικό/αβέβαιο, διότι εξαρτάται από το ιστορικού χρόνου *ἐβούλοντο*.

γ.

- τῶν ἐγκλημάτων πέρι: εμπρόθετος προσδιορισμός της αναφοράς στη μετοχή *ἀπολογησομένους* (αναστροφή προθέσεως)
- ἀπολογησομένους: επιρρηματική τελική μετοχή, συνημμένη στο εννοούμενο υποκείμενο *αὐτούς* του απαρεμφάτου *παριτητέα εἶναι*.
- ὧν: γενική ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ρήμα *ἐνεκάλουν*

Επιμέλεια: Κολοκυθά Δήμητρα
Μαντουβάλου Ηλιόχαρη